

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

60-2

100 Státní archeologický ústav 100 let moderní archeologie v českých zemích

BRNO 2019

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 60
Volume 60

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Lumír Poláček
Redakční rada Editorial board	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Rudolf Procházka, Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Azu design, s. r. o.
Software Software	Adobe InDesign CC
Fotografie na obálce Cover Photography	Litovel, Masarykova ulice. Keramická plastika koníčka (obr. 67, str. 282). Litovel, Masarykova Street. Ceramic sculpture of a horse (Fig. 67, Pg. 282).
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design, s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2019
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2019 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

ADAMOV (OKR. BLANSKO)

Intravilán, ulice Osvobození, parc. č. 392/2-3, 391, 236-1-2, 237/2, 237/13, 237/7, 235/3, 234/6, 75/1, 74/1, 68, 43/2. Novověk. Město, kostel, vápenné jámy. Záchranný výzkum.

Ve dnech 23. 10. 2017 – 28. 8. 2018 se uskutečnil záchranný archeologický výzkum při rekonstrukci ulice Osvobození pod farním kostelem sv. Barbory v Adamově. Novogotický kostel byl vystavěn po polovině 19. století pod patronací knížete Aloise z Lichtenšteina. Stavební projekt vypracoval brněnský stavitel J. Hieser a stavbu provedla firma brněnského stavitele M. Kellnera v letech 1850 – 1857.

Roku 2018 byly během rozšiřování vozovky na ulici Osvobození rekonstruovány také dvě hlavní výpustě historických kanalizačních štol, jejichž účelem bylo odvodnění střešních svodů a základů stavebního komplexu, k němuž kromě chrámu příslušela také fara a škola se dvěma soudobými sklepy zapuštěnými do svahu, které byly vystavěny v podobném slohu jako kostel. Jímací štoly místního pramene byly podle historického plánu původně dvě, dnes je pod kontrolou pouze jedna, a to pod farou.

Záchranný archeologický výzkum poskytl o stavbě chrámu další informace. Informuje o tom, že než byl vybudován systém odvodňovacích štol, bylo zřízeno stavební zázemí, jemuž dominovalo několik rozměrných vápenných jam, uskupených v pravidelné řadě podél dnešní ulice Osvobození. Výrobní objekty ležely podél jihozápadního obvodu kostela, níže pod svahem. Bylo zjištěno, že příprava hydrátu vápna (cca 46 m³) předcházela náročným terénním úpravám, při nichž byla následně vybudována kanalizace, včetně rozsáhlého svahového zářezu v podobě umělé navršené terasy. Právě při tomto počínu byly porušeny svahové sedimenty, které zde představují písčité šterky bohaté na spodní vody, jež mohly vést k nežádoucímu zavodnění základů současně budovaného kostela. Je zjevné, že nejdříve byl vystavěn kostel a až následně byly budovány další části areálu s uceleným kanalizačním systémem.

Konstrukce štol obsahují litá i vrstvená kameno-cihelná zdiva na vápennou maltu s vysokou příměsí uhlíků. Tento fakt naznačuje, že k přípravě malty mohlo posloužit např. drobné vápno pocházející z produkce dvou šachtových pecí ze Staré huti u Adamova, vystavěných Lichtenšteiny roku 1852; stejně tak mohly být těmito pecemi pro stavbu vyráběny také pálené cihly. Zbytky vápenného hydrátu uchycené na stěnách vápenných jam pak prozrazují, že bylo upotřebeno čisté vzdušné vápno ze stejné lichtenšteinské produkce, avšak z větších pálených kusů vápence. Vápno z karbů

mohlo být díky své vysoké jakosti využito po dočasném odležení jak na stavební, tak štukatéřské práce. Je možné, že k jejich zbudování došlo již roku 1852 (na plánu Adamova z r. 1851 je projektován kostel, fara a škola ještě na jiné místo u Křtinského potoka) a vlastní stavba byla zahájena položením základního kamene roku 1855. Vápno tak mohlo ležet v jámách uskladněno až 4 roky. Vápenné technologie spadaly u této stavby do režie štukatérů, které vedl v rámci Kellnerova podniku jistý mistr Bergman.

Petr Kos

Resumé

Adamov (Bez. Blansko), Innenbereich der Stadt. StraÙe Osvobození. Neuzeit. Stadt, Kirche, Kalkgrube. Rettungsgrabung.

BÍTOV (OKR. ZNOJMO)

Cornštejn. Středověk. Hrad. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum proběhl v prostorách sklepení hradu Cornštejna v první polovině října roku 2018. Hrad se nachází na skalnatém ostrohu, obtékaného ze tří stran řekou Dyjí. S výstavbou Cornštejna, coby posílení obrany blízkého Bítova, se započalo v první třetině 14. století Raimundem z Lichtenburka (Kacatl 2000; Týž 2004). V jihovýchodní části nádvoří byl postaven podsklepený palác (dnes označovaný jako starý). Horní patro sklepa tvořil původně jednolitý, valeně zaklenutý prostor, spodní část pak cisterna na pitnou vodu (Menclová 1964), která byla situována mimo půdorys paláce a vytesána ve skále.

Záchranný archeologický výzkum souvisí s rozšiřováním návštěvnických prostor. Při výzkumu, jehož první etapa započala již v roce 2012, byla částečně odtěžena mocná vrstva stavební sutě, vzniklá destrukcí pater starého hradního paláce. Během akce v roce 2018 se podařilo odhalit přístupové, do pravého úhlu lomené schodiště vedoucí do sklepní cisterny. První část je tesaná přímo do skalního podloží, kdežto druhá je zděná z velkých plochých kamenů. Obě části schodiště jsou od sebe odděleny prostornou podestou. Z nálezů vynikají zejména zlomky pozdně gotických kachlů s různými motivy, z nichž se podařilo identifikovat např. archanděla Michaela zabíjejícího draka (srovnání Pavlík, Vitanovský 2004, obr. 331, 332). Další zlomek obsahuje pozoruhodný motiv čtvrceného erbu se lvem ve druhém poli a orlicí v poli čtvrtém, se srdcovým štítkem s břevny (odkaz na vládu Matyáše Korvína na Moravě?).

David Rožnovský, Petra Voznicová

Literatura

Kacatl, J. 2000: *Cornštejn. Hrad nad Dyjí*. Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě.

Kacatl, J. 2004: *Cornštejn. Hrad nad Dyjí*. 2. aktualizované vydání. Znojmo: Jihomoravské muzeum ve Znojmě.

Menclová, D. 1964: *Hrad Cornštejn*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody.

Pavlík, Č., Vitanovský, M. 2004: *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri.

Resumé

Bítov (Bez. Znojmo), Burg Cornštejn. Mittelalter. Rettungsgrabung.

Während der Rettungsgrabung wurde unter dem alten Palast ein im rechten Winkel gebogenes Zutritts-treppenhaus, das in eine Kellerzisterne führt, freigelegt. Der obere Teil wurde direkt in den Felsuntergrund eingemeißelt, der untere Teil wurde aus großen flachen Steinen gemauert. Beide Treppenteile sind durch ein geräumiges Podest voneinander getrennt. Was es Funde betrifft, man kann vor allem Fragmente der spätgotischen Kacheln mit verschiedenen Motiven erwähnen. Auf einem Fragment gelang es, das Motiv des Erzengel Michaels einen Drachen tötend zu identifizieren.

BLANSKO (K. Ú. HOŘICE U BLANSKA, OKR. BLANSKO)

Tratě Mladý les a Bukovec. Středověk. Zaniklá ves Jedle. Záchraný výzkum.

Lokalizace: 49°22'00.91"N, 16°36'10.79"E (WGS-84)

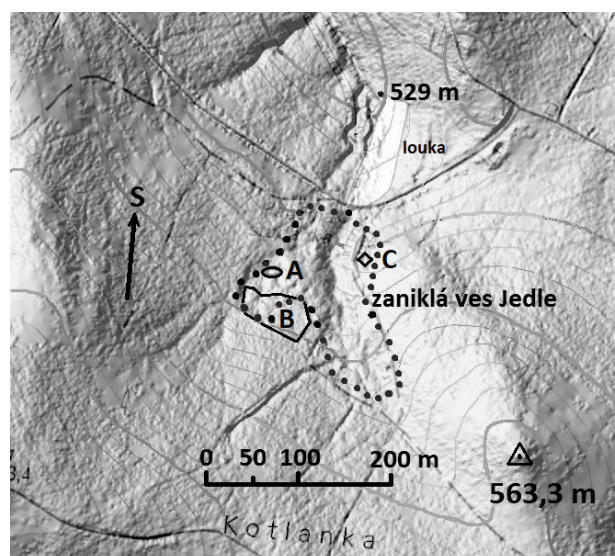
Na základě map analýz reliéfu na Geoportálu ČÚZK a ověřovacího průzkumu byl v místech zaniklé vsi proveden v říjnu roku 2018 terénní průzkum spojený s detektorovým průzkumem a vzorkováním.

Lokalita zaniklé vsi se nachází při západním okraji Drahanské vrchoviny, na plochem zdviženém povrchu tzv. Hořické hrásti, zvedající se nad západním okrajem okresního města Blanska. Horninový podklad je tvořen převážně předprvohorními metabazaly (diabasy), ale ve východní části území za erozní rýhou se již vyskytují předprvohorní granodiority, tektonicky značně rozdrčené. Přesto se právě na nich na východním okraji zaniklé vesnice nacházejí vystupující drobné skalky a balvany, ale také asi 100 m dlouhá vyrovná-

ná řada balvanů. V diabasech se vyskytuje jako žilná hornina žulový porfyr, v granodioritech jemnozrné aplity. Žilné horniny vzhledem k větší odolnosti tvoří většinu kamenitého skeletu v půdách. Sníženina se zaniklou vesnicí je však většinou pokryta odvápněnými sprašovými hlínami přecházejícími do prachovitých drobně skeletovitých svahovin. Tyto převážně hlinité sedimenty vedly k vývoji luvizemí, ve vlhčích částech oglejených. Tyto půdy nejsou příliš úrodné, ale díky své hlinitosti byly alespoň snadno oratelné.

Zaniklá ves leží v mírně teplé klimatické oblasti s průměrnou roční teplotou pod 7 °C a srážkami kolem 630 mm. V posledních 50 letech se však teploty zvýšily asi o 0,5 °C a srážky poklesly o cca 10 %. Kvůli poloze v depresi se v místě vyskytují teplotní inverze a lokalita je považována za nejstudenější na Hořické hrásti. Teplotní inverze a podmáčené půdy však umožnily přirozený výskyt jedle, až převažujících jedlin, které zřejmě daly obci její jméno. Kácení rovných klád mohlo být od počátku významné pro ekonomiku obce, neboť v okolí Brna, a v detailu i v okolí zaniklé vsi, se jedle vyskytovaly vzácně.

Jiří Doležel (1985) v lesní trati „Na Kotlance“, která je totožná s naší zkoumanou lokalitou, zjistil terénní pozůstatky zaniklé vsi a našel zlomky keramiky datovatelné do první poloviny 13. až závěru 15. století. Nepodařilo se sice ztotožnit ves přímo s některou z pěti zaniklých vsí známých zde z písemných pramenů, ale v úvahu připadaly vsi Jedle a Zbeňov (Doležel 1985, 83). Ovšem později též badatel lokalizoval zaniklou ves Jedle 1,8 km severozápadněji za východní okraj obce Závist v trati Dolní Spálená (Doležel 1987), a to na základě objevu zaniklé vsi v tom místě a jmé-

Obr. 1. Blansko. Zaniklá ves Jedle.

Abb. 1. Blansko. Ortswüstung Jedle.